

·cridave --- mercé ages de mi! E.N.S., quan audí això que tan *fort* lo pregave e li clamave mercé --- féd-lo-s amener davant ---», *Homilies*, f° 3v21. *Fort* va ser adjectiu d'una sola terminació per a femení i masculí durant tota l'Edat Mitjana, com ho era el ll. FORTIS, i ho és encara en italià, castellà i portuguès: «Lo Cavall, qui no és tant *fort* bestia com és lo Lehó», Lluïl (*Merav.*, NCL. II, 90); «¿per què ell nos enviava a dir estes paraules tan *forts*?», Jaume I (Ag., 352); «ab oracions e *forts* làgrimes», StVicentF (*Quar.*, 199.77); «a ell alt cridant / --- / ab veu molt *fort*, / prop de sa mort / ---», «de sa manera / yo n'escriví / e descriví / quina seria, / en darrerria / d'un meu report: / muller prou *fort* / ben luny trobada, / gran preu preada / ---», JRoig (*Spill*, 14471, 11300); «e vós haveu d'açò tals continents, / com *fort* destrall ha de tallar molt fust», Ausiàs VII.

A l'Edat Mj. aquesta manca de flexió fem. no presenta cap excepció, en cap període ni dialecte, car les dues úniques que han estat citades són falses: hi ha *fort* pertot en el gran corpus lullià (fins en la part del *Blanq.* on no es conserva més que la modernitzada ed. valenciana de Bonllabi, del 524, segons l'ed. dels NCL. el que es llegeix és «*fort* amor me costreny a dir-vos ara estes paraules» I, 68.12, i no pas *forta* amor com porta *AlcM*); també hi ha encara *fort* f. pertot en *Tirant lo Blanc* (p. ex., cap. 96, 197, 474) i en el cap. 5 «a mi par que vós me donau bon consell, pus la ciutat és tan *fort* e ben proveïda de totes coses necessàries a la guerra» (Riq., 20.6) i aquí *forta* no és més que una errada de l'ed. Ag. (segurament causada per la creença que *fort* e s'havia d'entendre *fort'* e). En realitat ni amb els anys 1500 no es canvià encara aquesta norma, que fou sense excepcions: «la *fort* passió a tot nos eguala», *Procés de les Olives*, 1401; i així escriví encara sempre el gironí-valencià OnPou el 1575: «les plumes més *forts*: pinna», «matèria més *fort*», «moltes y molt *forts* lligadures» (*ThPu.*, 46, 258, 262, també 270.5 i passim), i «stenen ses *forts* mans segons la orde de la rabosa» en les *Faules Isòpiques* publ. 1550-76. Més tard i tot, resta encara en el llenguatge tradicionalista del romanç o cançó popular: «tres anys vaig estar tancada / dins una torre molt *fort*: / si no hagués tengut conhort / m'hauria presa la mort, / però Déu sempre ajudava», recollit per l'Arx. Lluís Salvador (p. 256); (parlant del de Montgrí): «ay castell de Torruella, tu ets alt y penya *fort*: / els moros hi tenen guerra y allí hauré de pendre mort», MilàF (*Romillo.*, 535.5).

D'acord amb això es deia *fortment*, constant a l'Edat Mitjana, vegeu-ne infra testimonis en Jaume I, BMetge, JoMartorell i, en massa, en RLluïl (*Doctr. Pu.*, pp. 144, 145, 155 i passim en totes les obres). El testimoni més antic que veig de *forta* és només en el *DTO.* (1653), en l'adverbi «*forta* o *valentment*: fortiter, viriliter»; però les anacròniques cites de *fortament* en *AlcM* són totes de males edicions i segurament interpolades.

Avui sí que la forma femenina *forta* s'ha fet general a tots els dominis dialectals de la llengua, i així apa-

reix uniformement fins en els més conservadors escr. Renaix.: «Mes lo distrau del sabí la veu *forta*, / qu'a Espanya la seva ànima se'n porta: / dexa'ls volar, oh Pàtria, per ton cel», «allí los dos guarniren, al bruyt d'ones amigues, / un niu, hont feren vida d'aparellats coloms: / Galícia y la més *forta* de ses ciutats antigues / ab llurs conreus y ovalles han heretat llurs noms», *Atl.* (262, 274); «ella la acompanyaria, mal qu'hagués de fer de pagesa, qu'un cop ja *forta*, encara li seria bo per a la salut»; «crec --- haver-vos pintat prou bé quan *fortes* havian estat les impressions de Barcelona en l'ànimo de nostre home», «la casa Galceran és una casa *forta*: nosaltres no podem mantenir dues cases», NOLLER (*Pap.*, 190; *Croquis al N.*, 123; *Vilaniu*, 382).

Fort presenta un dels pocs exemples de conservació del cas recte en català antic, degut segurament a l'extraordinària freqüència amb què aquest adjectiu s'usa com a predicat: HOMO ISTE, EA RES, EST FORTIS, construccions dominants, donaven *és forts*. Ús encara general, si fa no fa, en Lluïl, i que no s'extingeix bruscament després d'ell: «gran sagrament e *forts* és, fill, lo sagrament de penitència», «ab lo Sant Esperit és hom *forts* contra la carn», *Doctr. Pu.* (ed. Gili, pp. 64, 80), «aquex donzel és tan *forts* que-m puscha perdonar mes colpes?», «sényer cavalier: sots vós axí *forts* e noble de coratge?», *Blanq.* (NCL. I, 123.27, 231.8), «Bell amic --- Déu --- a vós ha donada manera que siats *forts* contra temptacions», «la bona dona contrestà al demoni, e fo *forts* en sa castedat», *Merav.* (NCL. I, 31; III, 157), i passim (*Blanq.* II, 218.22; *Merav.* II, 65.17; *Contempl.*, 2, 27; *Doctr. Pu.*, 138.7, 138.16, 139, 140, 202, 215, 253.18). Com era d'esperar tot això són casos de *forts* usat com a predicat. També n'hi ha alguns en què funciona com a subjecte: «*forts* és suau e simple; sobre-irat e impacient, ergullós», *Blanq.* (II, 84.18).

Que el nostre arcaic escriptor tenia consciència, en el cas de *fort*, de marcar una distinció sintàctica ho mostra una frase com «vi massa *forts* destruu la calor natural --- e vi massa amarrat és ocasió que hom sia embriac si beu vin *fort*» (*Doc. Pu.*, p. 253) on juxtaposa vívidament els dos casos de *forts* i *fort* en qualitat d'èpítet, aquell com a subjecte, aquest com a complement directe. Les excepcions són tan escasses en Lluïl que donen la impressió de ser degudes als escribes, no pas a l'autor: «lo ferre deya que ell --- pus *fort* era que l'argent» (*Merav.* II, 66), «per so que l'onrament fos pus *fort*» (*Doctr. Pu.*, 170), i viceversa «per defalliment de *forts* coratge» (*Blanq.* I, 187.15) i la que cita *AlcM* del *Libre de Contemplació*, 138.

Després de Lluïl decau, si bé ho trobem en textos del S. XIV: «no és cosa tan *forts* que no hage contrari e perill», *Recull d'Eximilis* Ag. I, 40; i algun cop en Eiximenis, on ocasionalment apareix estès a un ús ambigu entre aquest i l'adverbi: «Dix lo leó: —E tan bona odor ix d'aquest fust que serrats! Dix lo pagès: —Hoc, sényer, *forts*», *Terç* (NCL. VI, 109), cf. infra *fortsmnt* per *fortment*.

És sabut, en efecte, que en català antic l'ús de *fort*